

bülten

tmmob
makina mühendisleri odası

Şubat 2015 Sayı 200 Ekidir

Sanayinin Sorunları ve Analizleri (III)

SANAYİ, İTHALATA TESLİM

Mustafa SÖNMEZ*

Özet

Türkiye'nin son 5 yılı analiz edildiğinde, sanayinin ithalatının ihracatından daha hızlı arttığı ve bu anlamda dışa bağımlılığının daha da hızlandığı görülüyor. Beş yıllık ortalamalar alındığında, ihracatın yıllık artışı yüzde 9'da kalırken ithalattaki yıllık artış yüzde 12'yi bulmaktadır. Başka bir deyişle, ihracat 3 arttıkça, ithalat 4 artmaktadır. Dış ticaret açığında 5 yılın ortalama artışı ise yüzde 22'yi bulmuştur. Beş yıl ortalaması olarak ihracatın ithalatı karşılama oranı ancak yüzde 61'dir.

Sanayide net ihracatçılar içinde ilk 3 sırayı geleneksel giyim-tekstil, gıda sektörleri alırken bunları, taşa-toprağa dayalı sanayiye de içeren "Metalik olmayan diğer mineral ürünler" sektörü (yani seramik, cam, çimento vb. sektörleri) ve metal eşya sanayi izlemektedir.

Net ithalatçıların başını çeken enerji ve kimyasal ürünler üreten sektörlerin ithalatının neti, toplamın yüzde 52'sine ulaşmıştır. Bu iki dal, ithalata bağımlılığın en yüksek olduğu dallardır. Makine, teçhizat, elektrikli makineler, bilgi işlem, tıbbi cihazlar, optik, saat gibi ürünleri kapsayan alt sektörler, net ithalatçı grubun bir diğer önemli alt başlığını oluşturmaktalar.

Sanayinin ithalata teslim edilmesinde izlenen kur politikası önemli bir yere sahip. Düşük kur, dövizle borçlanan ve ister iç pazara, ister ihracata dönük üretim yapan firmaların ithal girdi maliyetlerini de düşürürken ithal girdi oranının sürekli yükselmesine de zemin hazırladı. Döviz, ucuz seyrettiği için eskiden yurtiçinde üretilen birçok şey, daha ucuza geliyor diye, dışarıdan alındı.

Aşırı değerli kur siyaseti, üretimi, özellikle sanayi üretimini, tarımı, hatta hizmet üretimini bile olumsuz etkiledi; ucuz ithalatla temin edilen ürün karşısında yerli ürün tutunamadı, o ürünü üretenler çalışanlarına yol vermek zorunda kaldı, inşaat sektörü dış rekabete kapalı hizmet sektörleri sanayiden uzaklaşanların tercihi oldu. Üretim yerine ithalat, istihdam yaratmadı, işsizliği artırdı. Türkiye'nin ihraç ürünleri, özellikle Dahilde İşleme Rejimi kapsamında yüzde 60-70'leri bulan ithal girdilerle üretildiği için, ihracat, gerçekte rekabet gücü kazanmadı. İhracatçı bile, ucuz dövizle hammadde, sağladığı için bu, ithalatçı davranışını gösterir hale geldi.

İhracatın artan ölçüde dışa bağımlılığını artıran bu politikaların, özellikle döviz kuru ve dış ticaret, gümrük politikalarının bir bütün halinde gözden geçirilmesi ve yerli üretimin, yerli istihdamın korunmasını artıracak önlemlerin ivedilikle alınması gerekiyor.

* İktisatçı-Yazar, Makina Mühendisleri Odası Danışmanı

TÜRKİYE SANAYİSİ İTHALATA TESLİM

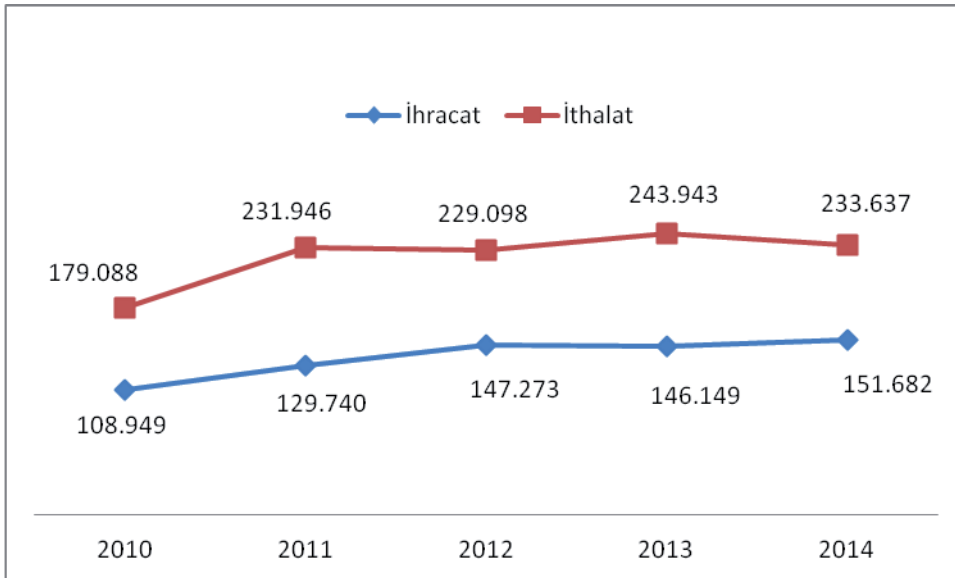
Türkiye ekonomisi, 2002 sonrasında, dış dünyadan yılda ortalama 40 milyar doları bulan dış sermaye girişini kullanarak yıllık yüzde 4,5 büyümeye gerçekleştirdi. Bu sermaye girişi, mallar üstünden bütünleşmeyi de hızla artırdı. Türkiye'nin, dünya ekonomisi ile dış ticaret hacmi hızla büyüdü. Öyle ki 2000 yılında 40 milyar dolar olan ithalat, 2014 sonunda 242 milyar doları buldu. Bu, yüzde 505 artış demektir. 2000 yılında milli gelirin yüzde 15'i dolayındaki ithalat, 2014 sonunda milli gelirin yüzde 30'una çıktı. Bu, 15 yılda yüzde 100'e yakın bir artış.

Sadece son 5 yılın, yani 2010-2014 döneminin ortalaması alındığında da göstergeler çarpıcıdır. Türkiye'nin bu 5 yılda ortalama yıllık 142 milyar dolarlık ihracata karşılık, 231 milyar dolarlık ithalat yaptığı, yani ihracat dövizinin, ithalat harcamalarının ancak yüzde 61'ini karşıladığı görül-

yor. Yine ortalama olarak Türkiye, her yıl 89 milyar dolar net ithalatçı konumunda, yani dış ticaret açığı vermiş bulunuyor.

Tarımın Türkiye dış ticaretindeki payı ortalama yüzde 4 dolayındadır. Tarım dışındaki dış ticaret, sanayi ürünleri ve sanayinin ağırlıkla kullandığı enerji, madencilik ürünlerinden oluşuyor. Bu anlamda, Türkiye'nin dış ticareti dediğimizde, aslında sanayinin dış ticaretinden söz ediyoruz denebilir. Türkiye'nin son 5 yılı analiz edildiğinde bile, sanayinin ithalatının ihracatından daha hızlı arttığı ve bu anlamda dışa bağımlılığının daha da hızlandığı görülüyor.

Sanayinin (ve enerjinin) 2010 yılında 136,3 milyar dolar olan ithalatı, 2014 yılında 233,6 milyar dolara çıkmış bulunuyor. Bu 5 yılın ortalaması alındığında, sanayinin yıllık 223,5 milyar dolarlık bir ithalat faturası olduğu görülüyor. Buna karşılık, 2010'da 109 milyar doları ancak bulan ihracatın 2014 yılında 152 milyar dolara yaklaştığı görül-

Grafik 1. Tarım Dışı İhracat ve İthalat: 2009-2014, Milyon \$

Tablo 1. Tarım Dışı İthalat, İhracat ve Dış Ticarete Değişim 2009-2014, Milyon \$ (%)

Yıl	İhracat	Değ. (%)	İthalat	Değ. (%)	Dış açık	Değ. (%)
2010	108.949	11,4	179.088	31,4	70.139	82,0
2011	129.740	19,1	231.946	29,5	102.206	45,7
2012	147.273	13,5	229.098	-1,2	81.826	-19,9
2013	146.149	-0,8	243.943	6,5	97.794	19,5
2014	151.682	3,8	233.637	-4,2	81.954	-16,2
5 yıl ort.	136.759	9	223.543	12	86.784	22

Kaynak: TÜİK veri tabanından hesaplandı.

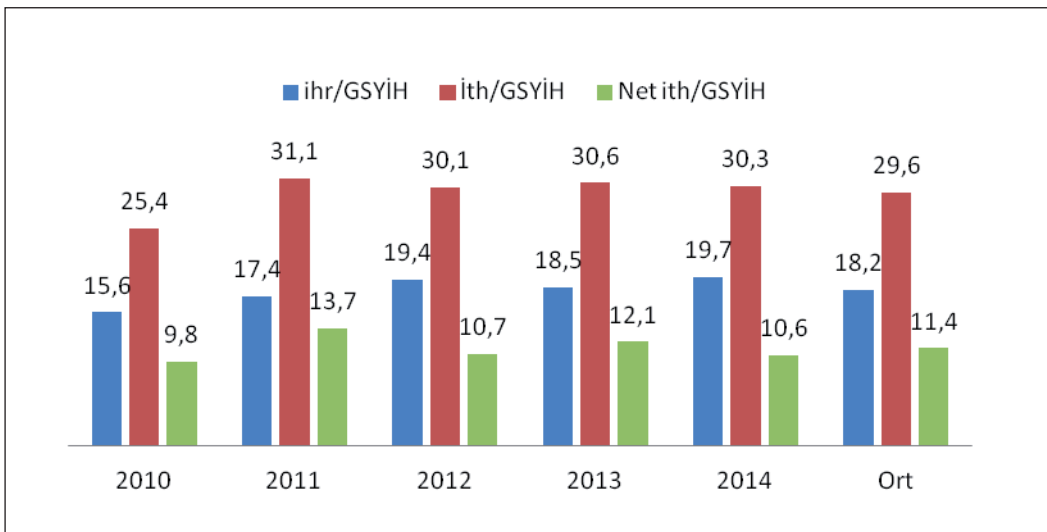
yor (Bkz. Grafik 1). Bu 5 yılın ortalaması alındığında, Türkiye sanayinin yıllık 137 milyar dolara yakın ihracat yapabildiği görülüyor. Bu durumda sanayinin yıllık dış ticaret açığının da 2010'da 70 milyar dolar olan düzeyinden 2014'te 82 milyar dolara çıktığı, yıllık ortalamasının da 87 milyar dolara yaklaştığı gözleniyor (Bkz Tablo 1).

İHRACAT 3 ARTTIKÇA, İTHALAT 4 ARTIYOR

Beş yıllık ortalamalar alındığında, ihracatın yıllık artışı yüzde 9'da kalırken ithalattaki yıllık artış

yüzde 12'yi bulmaktadır. Başka bir deyişle, ihracat 3 arttıkça, ithalat 4 artmaktadır. Dış ticaret açığında 5 yılın ortalama artışı ise yüzde 22'yi bulmuştur. Beş yıl ortalaması olarak ihracatın ithalatı karşılama oranı ancak yüzde 61'dir (Bkz. Grafik 2).

Sanayinin belkemiğini oluşturduğu ihracat, 2010-2014 döneminde milli gelirin ortalama yüzde 18,2'si büyüklükte. Ancak ithalat daha fazla ve milli gelirin yüzde 30'una yaklaşıyor. Bu da her yıl Türkiye'nin milli gelirinin yüzde 11,4'ü kadar dış ticaret açığı vermesi demek ki, oldukça yüksek,

Grafik 2. İhracat, İthalat ve Net İthalatın GSYİH'ye Oranı: 2010-2014 (%)

Tablo 2. 2010-2014 Dönemi İhracat, İthalat, Dış Ticaret ve Milli Gelir, Milyar \$ (%)

	İhracat	İthalat	Net İthalat	GSYİH	Dış Tic. Hacmi	DTH/GSYİH (%)
2010	114	186	72	732	299	40,9
2011	135	241	106	774	376	48,5
2012	152	237	84	786	389	49,5
2013	152	252	100	822	403	49,1
2014	158	242	85	800	400	50,0
Ort.	142	231	89	783	374	47,7

Türkiye'yi oldukça kırılgan yapan negatif bir özellik.

Türkiye'nin dünya ekonomisi ile ticareti sadece son 5 yılda yüzde 50 artarak 300 milyar dolardan 400 milyar dolara çıktı. 2010'da dış ticaret milli gelirin yüzde 41'i iken 2014'te yüzde 50'sine çıktı. Beş yılın ortalaması ise yüzde 47,7 olarak belirtilmektedir ve kısa sürede büyük bir entegrasyondur (Bkz. Tablo2).

Dünya ekonomisine sanayi ürünü ihraç etmek ve aynı zamanda sanayi ürünü ağırlıklı ithalat yapmak, Türkiye'yi dış dünya pazarlarına karşı duyarlı bir yere de taşımış durumda. Özellikle sanayinin dış ticaretini sektörel olarak analiz ettiğimizde, rekabet gücü yüksek sektörlerle, bağımlı sektörleri saptamak mümkün olmakta ve bu, Türkiye sanayisinin güçlü ve zayıf yanlarını ortaya koymaya da yaramaktadır.

Her sektörde hem ihracat hem ithalat var. Bu sektörden sektöre değişirken, ihracat gücü yüksek olanla olmayan birçok sektör ayrışıyor.

Ortada, net ithalatçı yanı daha ağır basan bir ekonomik tablo var ve iç açıcı değil; hatta alarm verici. Bu tablonun sonucu şudur: Büyüyen dış ticaret açıkları, turizm vb. hizmet döviz girdileri ile kapatılamayınca ortaya devasa cari açıklar çıkıyor ve milli gelire oranları yüzde 7-10 bandında dola-

şıyor. Bu da özellikle dış kaynak girişine daha çok bağımlılık ve onun girişini sağlamak için istenmeyen birçok politikaya boyun eğmek anlamına geliyor.

2010-2014 dönemi analize alındığında ortalamalar şöyledir:

- Bu dönemde yılda ortalama 783 milyar dolar tutarında milli gelir üretilmiştir.
- Yılda ortalama 231 milyar dolarlık ithalata karşılık yılda ortalama 142 milyar dolarlık ihracat yapılmıştır.
- Bu durumda yıllık ortalama dış ticaret açığı 89 milyar dolardır.
- Bu, yıllık ortalama milli gelirin yüzde 30'una yakın tutarda ithalat ama yüzde 18'i tutarında ihracat yapmak, dolayısıyla yılda milli gelirin yüzde 11,5'i oranında dış ticaret açığı vermek anlamına gelmektedir.

Yılda milli gelirin yüzde 11,5'i tutarında ya da 89 milyar dolar dolayında dış ticaret açığı veren bir ekonomide, hangi sektörler açığa sebebiyet verirken hangileri açık kapamaya gayret etmektedir?

NET İHRACATÇILAR

2010-2014 döneminin analizi, net ihracatçı ya da net döviz kazandırıcı sektörlerin 29 alt-sektörden 12'sini oluşturduğunu göstermektedir. Bu analiz

Tablo 3. Net İhracatçı Sektörler: Yıllık Ort. İthalat ve İhracat, Milyar \$

Sıra No	Sektörler	İthalat	İhracat	Net İhracat	Net İhracat Payı%	İthalat/İhracat, %
1.	Giyim Eşyası	2,6	12,1	9,6	29,5	21,1
2.	Tekstil Ürünleri	6,1	13,5	7,4	22,8	45,0
3.	Gıda Ürünleri ve İçecek	4,9	9,4	4,5	13,8	52,3
4.	Metal Eşya Sanayi (Mak. ve Teç. Hariç)	4,0	6,5	2,5	7,6	61,9
5.	Metalik Olmayan Mineral Ürün.	1,8	4,1	2,3	7,1	44,3
6.	Mobilya ve Diğer Ürünler	3,2	5,2	2,1	6,3	60,6
7.	Plastik ve Kauçuk Ürünleri	4,5	6,4	1,9	5,9	70,2
8.	Taşocakçılığı ve Diğer Mad.	0,4	1,6	1,2	3,8	22,6
9.	Diğer Madencilik	2,6	3,0	0,4	1,2	86,8
10.	Tütün Ürünleri	0,1	0,4	0,3	0,9	29,7
11.	Metal Cevherleri	1,2	1,4	0,2	0,7	84,3
12.	Balıkçılık	0,1	0,2	0,2	0,5	23,4
Toplam, Yıllık Ortalama		31,3	63,8	32,5	100	49,1

döneminde, net ihracatçı sektörlerin yıllık ortalama 31 milyar dolarlık ithalata karşılık 64 milyar dolara yakın ihracat yaptıkları görülmüştür. Bu sektörlerin ithalatları, ihracatlarının yüzde 49'u tutarında kalmıştır.

Net ihracatçıları içinde ilk 3 sırayı geleneksel giyim-tekstil, gıda sektörleri alırken bunları, taş-toprağa dayalı sanayiye de içeren "Metalik olmayan diğer mineral ürünler" sektörü (yani seramik, cam, çimento vb. sektörleri) ve metal eşya sanayi izlemektedir (Bkz. Tablo 3).

Net ihracatçı 10 sektör içinde giyim sanayi, son 5 yılın net ihracatında yüzde 30'a yakın ağırlığa sahipken tekstil de yüzde 23'e yakın pay sahibidir. Böylece birbirini tamamlayan bu iki alt sektörün net ihracatta payları yüzde 53'ü bulmaktadır. Buna, yüzde 14'e yakın payı olan gıdayı eklediğimizde, bu 3 geleneksel dalın, katma değeri düşük sektörün Türkiye net ihracatının üçte ikisini oluş-

turduğunu görmekteyiz. Bu, yıllardır böyledir ve sanayide patinajı göstermektedir.

NET İTHALATÇILAR

Yine 2010-2014 döneminin analizi, net ithalatçı ya da net döviz harcayan sektörlerin, 29 alt-sektörden 17'sini oluşturduğunu ve analiz döneminde bu sektörlerde yılda 193 milyar dolarlık ithalata karşılık bu sektörlerin 81 milyar dolarlık ihracat yaptıklarını göstermektedir (Bkz. Tablo 4).

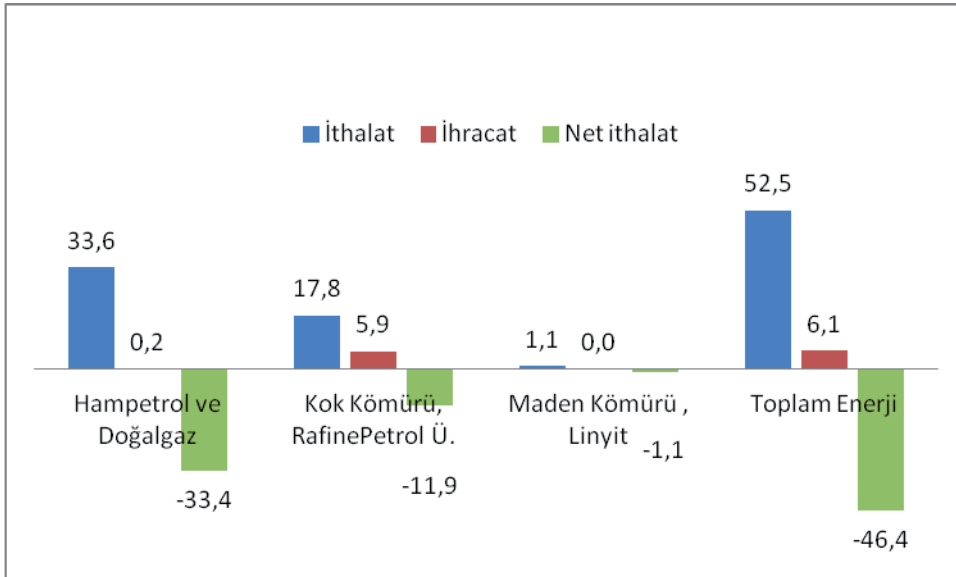
Yani 5 yıl sonunda bu sektörlerin yıllık dış ticaret açığı 113 milyar doları bulmuştur. Bu net ithalatçı sektörlerin, her 100 dolarlık ithalatına, sektör ihracatı ancak 42 dolarla cevap verebilmiştir. Bu oran; enerjide yüzde 0,6, bilgi işlem makinalarında yüzde 5 dolayına kadar düşmekte, buna karşılık otomotiv sektöründe yüzde 95'e, demir-çelikte yüzde 71'e kadar çıkmaktadır (Bkz. Grafik 3).

Net ithalatçı bu 17 alt sektör içinde en yüksek net

Tablo 4. Net İthalatçı Sektörler: Yıllık Ort. İthalat ve İhracat, Milyar \$, 2010–2012 Ort.

Sıra No	Sektörler	İthalat	İhracat	Net İthalat	Net İthalat Payı %	İhracat/İthalat %
1.	Hampetrol ve Doğalgaz	33,6	0,2	33,4	29,6	0,6
2.	Kimyasal Madde	32,1	7,1	25,0	22,2	22,0
3.	Kok Kömürü, Rafine Petrol Ü.	17,8	5,9	11,9	10,6	33,1
4.	Bys Makine ve Teçhizat	20,5	11,7	8,9	7,9	56,9
5.	Ana Metal Sanayi	26,6	19,0	7,6	6,8	71,3
6.	TV, Haberleşme C.	7,0	2,2	4,8	4,3	30,9
7.	Tıbbi Aletler; Optik Saat	4,7	0,6	4,1	3,6	13,4
8.	Bilgi İşleme Makineleri	3,5	0,2	3,3	2,9	4,6
9.	Diğer Ulaşım Araçları	5,1	2,0	3,1	2,7	39,8
10.	Bys. Elektrikli Makineler	8,5	5,9	2,6	2,3	69,3
11.	Tarım-orman	7,8	5,4	2,4	2,2	69,0
12.	Kağıt ve Kağıt Ürünleri	3,6	1,6	2,0	1,7	45,4
13.	Maden Kömürü, Linyit	1,1	0,0	1,1	0,9	0,6
14.	Motorlu Kara Taşıtı	18,1	17,1	0,9	0,8	94,8
15.	Dabaklanmış Deri vb.	1,5	0,9	0,6	0,5	60,2
16.	Ağaç ve Mantar Ür.	1,3	0,7	0,6	0,5	53,3
17.	Basım ve Yayım; vb.	0,6	0,2	0,4	0,4	27,8
Toplam, Yıllık Ortalama		193,3	80,6	112,7	100,0	41,7

Grafik 3. Enerjide İthalata Bağımlılık: 2010-2014 Ortalama, Milyar \$

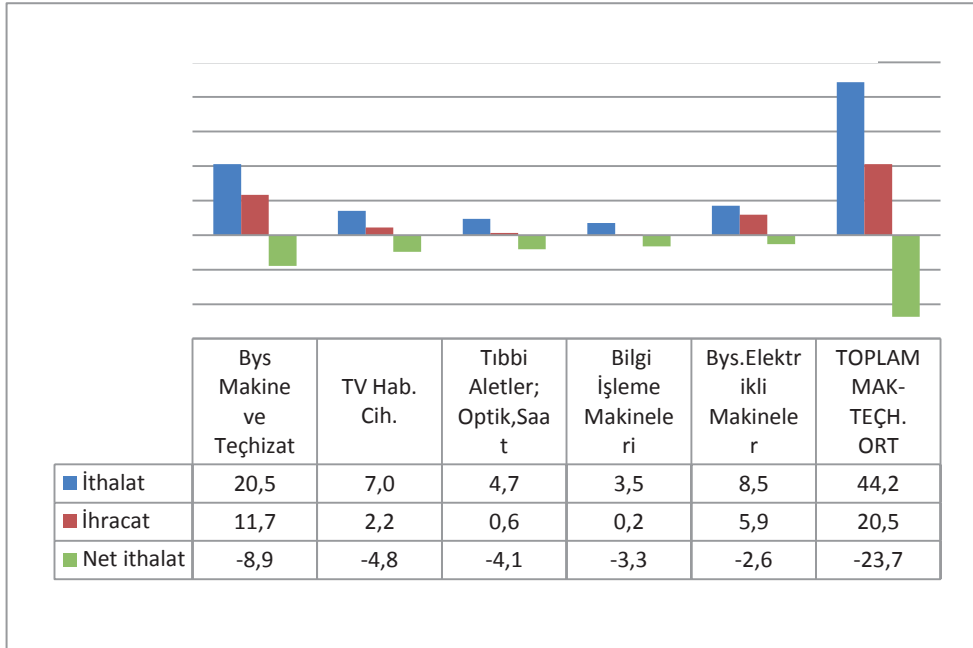
ithalat ya da dış ticaret açığı, bekleneceği gibi enerjiden, yani ham petrol, doğalgaz, kok kömürü, petrol ürünleri ve maden kömürü ithalatından kaynaklanmaktadır. 2010–2014 döneminde Türkiye'nin yıllık enerji ithalatı 52,5 milyar doları bulmuştur. Bu, toplam ithalata karşılık enerji ürünleri ihracı 6,1 milyar dolardan ibarettir ve yıllık net ithalat 46,5 milyar dolara yaklaşmıştır.

Net ithalatçı sektörler içinde enerji ile ilgili üç alt dal, net ithalatta yüzde 30'luk bir büyüklüğe ulaşırken diğer en büyük ithalata bağımlı alt sektörü kimya sanayii oluşturmaktadır.

Kimyasal ürün net ithalatı, 2010–2014 döneminde yıllık 32 milyar dolara yaklaşırken aynı dönemin net ithalatındaki büyüklüğü yüzde 22'yi bulmuştur. Kimyada ihracatın ithalatı karşılama oranı ancak yüzde 22'dir. Böylece enerji ve kimyasal ürünlerden oluşan bu iki ana girdi ithalatının neti, toplamın yüzde 52'sine ulaşmıştır. Bu iki dal, ithalata bağımlılığın en yüksek olduğu dallardır.

Makine, teçhizat, elektrikli makineler, bilgi işlem, tıbbi cihazlar, optik, saat gibi ürünleri kapsayan alt sektörler, net ithalatçı grubun bir diğer önemli alt başlığını oluşturmaktalar. Bu 5 alt dalda, 2010–2014 döneminin net ithalatı yıllık ortalama 24 milyar dolara yaklaşırken toplam net ithalattaki payı yüzde 22'ye yaklaşmıştır. Bu grubun ihracatının ithalatı karşılama oranı ise yüzde 46'ya yakındır (Bkz. Grafik 4).

Net ithalatçı grupta görünmesine karşılık, ihracatına biraz yüklenmesi halinde “net ihracatçı” gruba geçecek iki önemli sektör, otomotiv ve ana metal sanayidir. Bunlardan otomotiv ya da “Motorlu Kara Taşıtı ve Römork” ithalatı, 2010–2014 döneminde yıllık ortalama 18 milyar doları bulmuşken ihracatı da 17 milyar dolara ulaşmış, dolayısıyla ihracatın ithalatı karşılama oranı yüzde 95'e yaklaşmıştır. Nitekim bu sektör, bazı yıllarda net ihracatçılar arasına girebilmektedir.

Grafik 4. Mak. Teçh. Sektörlerinde Net İthalat: 2010-2014 Ort. Milyar \$

Demir-çelik sektörünün ana gövdesini oluşturduğu ana metal sanayi de benzer durumdadır. Bu sektörde 2010-2014 döneminde yıllık 27 milyar dolarlık ithalata karşılık 19 milyar dolarlık ihracat yapılmış, dolayısıyla ihracatın ithalatı karşılama oranı yüzde 72'ye yaklaşmıştır.

Tarımın net ithalatçı grupta yer alması, bir başka çarpıcı görüntüdür. Yıllarca kendine yeterli olmakla övünülen tarım ve ormancılıkta 2010-2014 döneminde yılda ortalama 8 milyar dolara yakın ithalat yapan Türkiye, buna karşılık 5,5 milyar dolarlık ihracat yapabilmiş ve her yılı yaklaşık 2,5 milyar dolar açıkla kapamıştır.

DAHİLİ İŞLEM REJİMİ

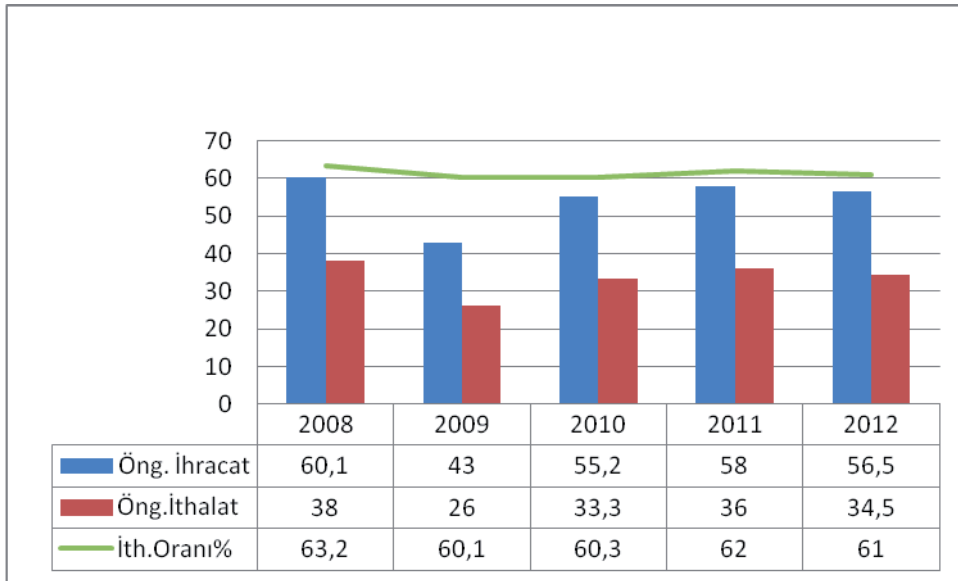
Son tahlilde ithalatçı (net ithalatçı) olan bazı sektörlerdeki "ihracatçı" görünümünün ise özünde "ithalata bağımlı ihracatçılık" olduğunu vurgulamak gerekiyor. Özellikle otomotiv, makina-teçhizat, demir-çelik, kimya sanayilerinin ihracata dönük üretimleri analiz edildiğinde, bu sektörlerin üre-

timlerinde ithal girdi kullanımının yüzde 70-80'leri bulunduğu görülmektedir.

İhracatın ithalata artan bağımlılığına katkı yapan bir politika ögesi olarak "dahilde işleme rejimi" adını taşıyan teşvik sistemi, ihracatın ana eksenini oluşturuyor. Dünya piyasa fiyatlarından hammadde temin etmek suretiyle ihracatı artırmak, ihraç ürünlerine uluslararası piyasalarda rekabet gücü kazandırmak, ihraç pazarlarını geliştirmek ve ihraç ürünlerini çeşitlendirmek amacıyla hazırlanan Dahili İşlem Rejimi'nin (DİR) kapsamı mevzuatta şöyle tanımlanmaktadır:

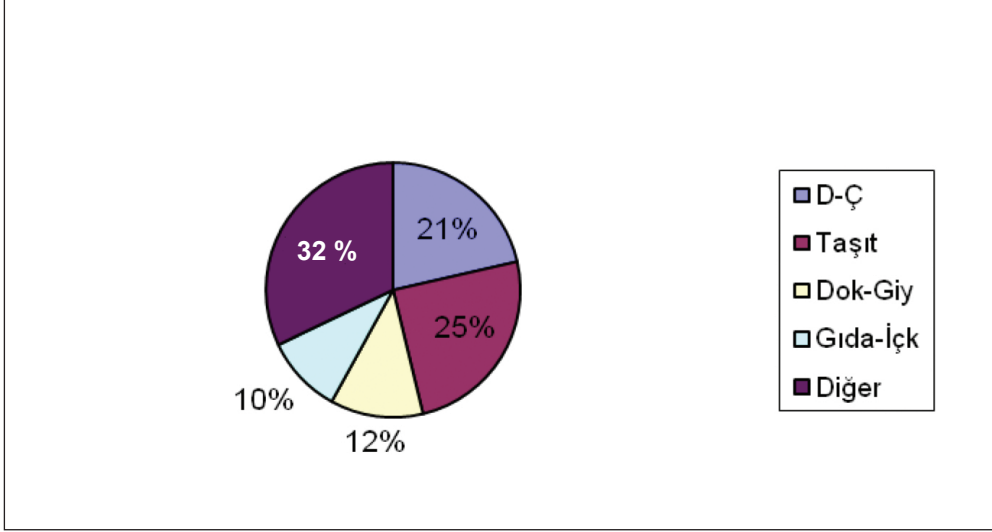
"Bu Karar; elde edilmesinde ithal girdi kullanılan işlem görmüş ürünün ihracı ile ihracat sayılan satış ve teslimlerin belirlenmesi, yönlendirilmesi ve geliştirilmesine ilişkin tedbirlerin düzenlenmesi ve yürütülmesini kapsar."

Bu sistem, yurtdışında işleyerek belli bir süre içinde ihraç etmek şartıyla, sanayicilerin gümrüksüz ithalat yapmalarına imkân veriyor.

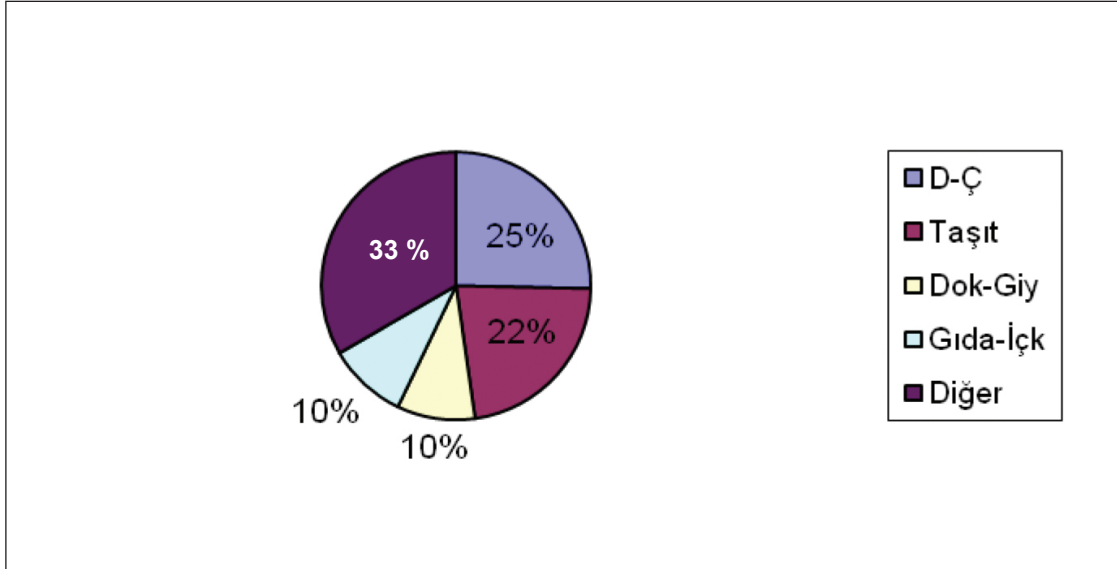
Kaynak: Ekonomi Bakanlığı

Grafik 5. DİR Kapsamında İhracat: 2008-2012 (Milyar \$, %)

Kaynak: Ekonomi Bakanlığı veri tabanı

Grafik 6. DİR ile İhracatın Sektörel Bileşimi: 2008-2012 Toplamı 273 Milyar \$ (%)

Grafik 7. DİR ile İhracat İçin İthalatın Sektörel Bileşimi: 2008-2012 Toplamı 168 Milyar \$ (%)

İhracatta ithal girdi kullanım oranını tek tek firma ve “ihracat partisi” bazında gösteren bu rejim, ihracatın ithalata bağımlılığını daha iyi görmek ve analiz etmek açısından önemli bir data seti oluşturuyor.

Ekonomi Bakanlığı, 2012 yılına kadar, firmalara verilen dahili işlem rejimi kapsamındaki teşvik belgelerinin aylık ve yıllık dökümünü yayınlıyordu. Ancak, yolsuzluk ve rüşvet zanlısı, sabık Bakan Zafer Çağlayan döneminde, 2012 sonrası için, bu bilgi paylaşımı durduruldu. Bununla beraber, Bakanlığın elimizdeki 2012’ye kadar olan verileri, durumun vahametini ortaya koymak açısından yerlidir.

Bakanlık verilerine göre 2008–2012 döneminde 273 milyar dolarlık ihracat, DİR kapsamında gerçekleştirildi. Bu söz konusu yıllardaki 634 milyar dolarlık toplam ihracatın yüzde 43’ünün DİR kapsamında gerçekleştirilmesi anlamına gelmektedir (Bkz. Grafik 5).

Dört büyük sektör DİR kapsamındaki ihracatta yüzde 68 payla öne çıkmaktadır. Bunlardan otomotiv ya da motorlu taşıtlar sektörü yüzde 25 pay alırken demir-çelik sektörü yüzde 21, dokuma giyim sektörü yüzde 12, gıda sektörü ise yüzde 10 pay aldı (Bkz. Grafik 6).

Ekonomi Bakanlığı’ndan dahili işlem rejimi kapsamında ihracat yapmak için teşvik belgesi alan firmalar, 2008-2012 döneminde yaptıkları 273 milyar dolarlık ihracat için toplamı 168 milyar doları bulan ithalat öngördüler. Bu, söz konusu dönemde her 100 dolarlık ihracat için 61 dolarlık ithalat öngörüsü anlamına gelmektedir.

Yine Bakanlık verilerine göre, 2008-2012 döneminin DİR ihracatı için yapılan 168 milyar dolarlık ithalatın yüzde 22’si otomotiv sektörünün, yüzde 25’i demir-çelik sektörünün oldu. Gıda ve dokuma-

giyim sektörleri ise 168 milyar dolarlık ithalatta, her biri yüzde 10 pay sahibi oldu (Bkz. Grafik 7).

Analize konu 2008–2012 dönemi genelinde 273 milyar dolarlık ihracat için 168 milyar dolarlık ithalat yapılırken, dolayısıyla ithalata bağımlılık yüzde 61,5 olarak belirlenirken bu oran bazı sektörlerde daha yüksek.

Gıda-içki-tütün sektörü ihracatında kullanılan ithal girdinin, ihracatın yüzde 59’unu aşması bir başka dikkat çekici boyut. Son 5 yılda DİR kapsamında 27 milyar dolarlık ihracat gerçekleştiren sektörün 16 milyar dolarlık ithalat yapması, dolayısıyla ithalatın ihracata oranının yüzde 59’u aşması dikkat çekici. Burada buğday, tütün ithali ve un, sigara ihracı işleminin bu kapsamda önemli bir yer tuttuğu söylenebilir.

Çeşitli otomotiv araçlarının ihracı ise son 5 yılda DİR kapsamında 58 milyar doları bulurken, bu ihracatın yüzde 55,5’i tutarında ithalat yapıldığı anlaşılmaktadır.

DÜŞÜK KUR POLİTİKASI

Sanayinin ithalata teslim edilmesinde izlenen kur politikası önemli bir yere sahip. Büyüme için dış sermaye girişine ihtiyaç duyan Türkiye ekonomisi, söz konusu sermaye girişini kolaylaştırdığı için düşük kur politikasını hiç terk etmedi. Düşük kur-yüksek faiz kurgusu ile sermaye girişini korumaya çabaladı. Bazı yıllarda cari açığın üstünde gerçekleşen sermaye girişleri, kuru aşağı doğru itmekte, ayrıca Merkez Bankası izlediği politikalarla döviz kurunu belli bir bant içinde tutmaya çalışmıştır. Örneğin 2012’de 47 milyar dolara yaklaşan cari açığın 20 milyar dolar üstünde gerçekleşen dış sermaye girişi, doların daha fazla yükselişini de önlemiş oldu. Çoğu, devlet kâğıtlarına gelen ve “borç yaratan sermaye” girişi olarak adlandırdığı-

mız dış kaynak girişi, cari açığı finanse ettiği gibi rezervleri de 20 milyar dolar dolayında artırdı. Döviz bu yolla bollaşınca fiyatı da pek fazla artmamış oldu. 2012'nin dolar kuru ortalaması 1.80 TL oldu. Bu, 2011'e göre yüzde 7 dolayında artış demektir. On iki aylık ortalama enflasyonun yüzde 9 olduğunu anımsarsak, TL, 2012'de de değerlendirildi.

2013 ortalarında, özellikle ABD'de yaşanan gelişmeler ile birlikte kur politikasında şemsiye ters döndü. Artan ekonomik risklere politik ve jeopolitik riskler eklenince, sermaye girişi azaldı ve kur artışı hızlandı. 2013 dolar kuru ortalaması 1.90 TL dolayında, 2014'ünkü ise 2.20 TL dolayında gerçekleşti.

Özellikle 2014'te yüzde 15'in üstünde TL'nin değer kaybı, ithalatı görece azaltsa da ihracatta beklenen artışı getirmedi. Dolar kurundaki yüzde 15 artışa karşılık ihracattaki artış yüzde 4'ün altında kaldı. Aynı yıl ithalat ise yüzde 4 dolayında azaldı.

Kurun seyri, 2014 ortasında dış borç stoku 400 milyar doları bulan ve yüzde 30'u kısa vadeli olan kredi borçlusu kuruluşlar için hayati önem taşıyor. Bu borcun üçte ikisini kullanan özel sektör, yani bankalar ve firmalar için kurun seyri büyük önem taşıyor.

Düşük kur, dövizle borçlanan ve ister iç pazara, ister ihracata dönük üretim yapan firmaların ithal girdi maliyetlerini de düşürürken ithal girdi oranının sürekli yükselmesine de zemin hazırladı. Döviz ucuz seyrettiği için, eskiden yurtiçinde üretilen birçok şey, daha ucuza geliyor diye, dışarıdan alındı.

Aşırı değerli kur siyaseti, üretimi, özellikle sanayi üretimini, tarımı, hatta hizmet üretimini bile olumsuz etkiledi, ucuz ithalatla temin edilen ürün karşısında yerli ürün tutunamadı, o ürünü üretenler çalışanlarına yol vermek zorunda kaldı. Üretim yerine ithalat, istihdam yaratmadı, işsizliği artırdı. Türkiye'nin ihracat ürünleri, özellikle Dahilde İşleme Rejimi kapsamında yüzde 60-70'leri bulan ithal girdilerle üretildiği için, ihracat, gerçekte rekabet gücü kazanmadı. İhracatçı bile, ucuz dövizle hammadde, ara malı sağladığı için, ithalatçı davranışı gösterir hale geldi.

İhracatın artan ölçüde dışa bağımlılığını artıran bu politikaların, özellikle döviz kuru ve dış ticaret, gümrük politikalarının bir bütün halinde gözden geçirilmesi ve yerli üretimin, yerli istihdamın korunmasını artıracak önlemlerin ivedilikle alınması gerekiyor.

tmmob **makina mühendisleri odası**

Meşrutiyet Cad. No: 19/6. Kat 06650 Kızılay / Ankara

Tel: (0 312) 425 21 41 Faks: (0 312) 417 86 21

<http://www.mmo.org.tr> e-posta: mmo@mmo.org.tr basin@mmo.org.tr